

SEVİNC ZEYNALOVA
Bakı Dövlət Universitetinin baş müəllimi
E-mail: sevinc_zeynalova@hotmail.com

ERKƏN STÜARTLARIN LEVANT SİYASƏTİ

Açar sözlər: Levant, mahud, Stüartlar, ixracat, ticarət

Ключевые слова: Левант, сукно, Стюарты, экспорт, торговля

Key words: Levant, cloth, the Stuarts, export, trade

Levantda Stüartların siyasətinin öyrənilməsi ingilis mütləqiyyətinin böhranı dövrünü və İngiltərə burjua inqilabına gətirən səbəbləri öyrənmək üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Lakin bu siyasətin öyrənilməsinə keçməzdən əvvəl yada salmaq lazımdır ki, “Levant” adlandırılan Aralıq dənizi ölkələri – Kiçik Asiya, Suriya, Fələstin, Misir, Yunanıstan və Egey adaları ölkələri Osmanlı imperiyasının hakimiyyəti altında idi. Bu səbəbdən də, Levantda Stüartların siyasəti həm də İngiltərə ilə Osmanlı imperiyası arasında əlaqələrin bir hissəsidir və İngiltərənin Avropada siyasəti ilə də sıx bağlıdır.

XVI əsrin axırlarında Levantla ticarət İngiltərənin inkişaf etmiş kapitalist istehsalını ucuz xammalla - ipəklə və pambıqla təmin edirdi. Levantla ticarət edən ingilis tacirlərini razı salmaq üçün kraliça Yelizaveta 1580-ci ildə Osmanlı imperiyası ilə diplomatik münasibətləri də yaratmışdı, 1581-ci və 1601-ci illərdə isə sultan tərəfindən İngiltərəyə kapitulyasiyalar verilmişdi (1, s.20-23; 10, s.27-30; 15, s.26).

XVI əsrin sonlarında Türkiyə ilə münasibətlərin inkişafı İngiltərə mütləqiyyətinin Avropa siyasətilə bağlı maraqlarına uyğun gəlirdi. Osmanlı imperiyası katolik İspaniyanın barışmaz düşməni idi. İspaniya ilə Osmanlı imperiyasının maraqları Avropada və Şimali Afrikada toqquşurdu. Yelizavetanın dövründə ingilis mütləqiyyəti Avropada antiispan cəbhəsinə başçılıq edir və İspaniya ilə uzunsürən müharibə aparırdı. Osmanlı imperiyası isə öz nüvbəsində İngiltərə üçün antiispan mübarizəsində güclü müttəfiq idi. Məsələn, 1586-cı ildə ingilis gəmiləri türk limanlarında ərzaqla təmin olunmaq üçün sultandan icazə almışdı. 1587-ci ildə isə İstanbulda ingilis səfiri kraliça Yelizaveta adından III Muraddan İspaniya əleyhinə kömək istəmiş, 1590-cı ildə Yelizaveta türklərə birgə hərəkət etmək təklif etmişdi (2).

İngiltərənin Levantda hərbi, iqtisadi, diplomatik fəaliyyətinin nəticəsi idi ki, XVII əsrin əvvəllərində ingilis mütləqiyyəti bu ərazidən Venesiya və Fransanı sıxışdırıb çıxara bilmişdi. 1601-ci ildə ingilislər Levant ərazisində həyata keçirdikləri idxal və ixraca görə 3% vergi verirdi, halbuki digər dövlətlər 5% vergi ödəməli idi (1, s.20-23; 10, s.27-30). Bu da Levantda ingilis diplomatiyasının böyük uğurundan xəbər verirdi. Bu dövrdə Türkiyə ilə diplomatik əlaqələr Yelizavetanın xarici siyasətində mühüm rol oynayırdı. İngiltərənin Türkiyədəki səfiri İstanbulda fəaliyyət göstərən 5 daimi səfirdən biri idi.

Lakin 1603-cü ildə İngiltərədə sülalə dəyişikliyi baş verdi, kraliça Yelizaveta Tüdor vəfat etdi və hakimiyyətə onun uzaq qohumu I Yakov Stüart gəldi. Stüartların hakimiyyətə gəlməsi Levantda ingilis mütləqiyyətinin siyasətinə müəyyən dəyişikliklər gətirdi. Bu dəyişikliklərin kökündə bir neçə amil dururdu ki, onların da içərisində ingilis Ost-Hind kompaniyasının fəaliyyətinin genişlənməsini xüsusi qeyd etmək lazımdır. 1600-cü ildə Londonda təşkil olunmuş Ost-Hind kompaniyası Hindistanla birbaşa ticarət əlaqələri qura bilmişdi (bax: 3; 16-17). 1588-ci ildə məğlub olmuş katolik İspaniyası artıq ingilis gəmilərinə Afrikanı üzüb keçməkdə mane ola bilmirdilər. Əslində, 1580-ci ildə yaradılmış Levant kompaniyasının qarşısına qoyduğu ilkin məqsədə Ost-Hind kompaniyası nail olmuşdu.

Belə hesab etmək olardı ki, ingilis tacirləri indi artıq Levanta marağı itirəcəklər. Lakin bu, baş vermədi. Əksinə, XVII əsrin birinci yarısında İngiltərənin Şərqi Aralıq dənizi ölkələrlə ticarət əlaqələrinin yüksəlişi baş verir. Ticarətin illik həcmi 15 dəfədən çox artır – əsrin əvvəllərində bu rəqəm 60-80 min funt sterlinq idisə, əsrin ortalarında – 1,25 mln. funt sterlinqə çatır (4, s.52). XVII əsrin 20-ci illərində Levant kompaniyası müasirləri tərəfindən «ingilis kompaniyaları içərisində ən tərəqqi edən» adlandırılırdı. Belə bir nəticə çıxarmaq olar ki, ingilis tacirlərinin Levantda maraqları təkcə hind ədviyyatının və başqa Şərq mallarının alveri ilə məhdudlaşmırdı. Bu maraqlar daha dərin idi və İngiltərənin iqtisadi inkişafı ilə sıx bağlı idi.

XVII əsrin əvvəllərinə doğru İngiltərə ticarətinin, ilk növbədə Levant ticarətinin strukturuna nəzər salmaq. Nəzərə çarpan ilk cəhət – Levant bölgəsinə parça ixracının xeyli genişlənməsidir: bu rəqəm XVI əsrin sonunda 6,8 mindən XVII əsrin 30-cu illərinə doğru 25-30 min top parçaya qədər artır. Ən maraqlı cəhət isə ondan ibarətdir ki, İngiltərə istehsalı olan parçaların başqa ölkələrə ixracında Levantın çəkisi artır: 1598-ci ildə 6,5 %-dən 1606-cı ildə 13 %-ə, 1620-ci ildə 14,3 %-ə və nəhayət, 1630-cu ildə 23 %-ə gəlib çatır (4, s.53). Levantda ingilis mahudunun şöhrəti o qədər yüksək idi ki, İstanbuldakı fransız diplomatı sultana hədiyyə olaraq ingilis parçaları təqdim edirdi (4, s.53).

XVII əsrdə Levantla İngiltərə ticarətinin artmasına təsir edən mühüm amil, göründüyü kimi, bu bölgənin ingilis mallarının əsas istehlak bazarı olması idi. Bəs bunun səbəbi nə idi? Bu məsələni aydınlaşdırmaq üçün XVII əsrin əvvəlləri ingilis mahudçuluğunun inkişafına nəzər salmaq vacibdir. Mahudçuluq ingilis sənayesinin aparıcı sahəsi idi. XVI əsrdə burada kapitalist münasibətlərini rüşeymlərinin təkamülü də sürətlə gedirdi. Bu sahədə ölkənin şərq bölgəsi – Norfolk, Seffolk, Esseks və Kent irəlidə gedirdi. Burada «geniş mahud» (*broad cloth*) və «karazeya» (*kersey*) istehsal olunurdu və hər iki növün öz istehlakçıları var idi (5, c.222). Mahud istehsalının digər mühüm rayonu qərb qraflıqları – Uiltşir, Somersetsşir, Dorsetsşir və Qloster idi. Üçüncü rayon isə Yorkşirdə və Lankaşirdə yerləşirdi; hərçənd ki, burada istehlakın mütərəqqi formaları daha zəif inkişaf etmişdi (5, s.224).

İngilis mahudunun inkişafı üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən amil, şübhəsiz, xarici istehlak bazarları idi; XVI əsrin sonuna doğru İngiltərənin kobud mahudu hətta italyan bazarlarını da ələ keçirməyə müyəssər olmuşdu. 1621-1623-cü illər böhranından sonra məlum oldu ki, Levant bölgəsi mahud idxalında Niderland bazarlarından sonra ikinci yerdə durur və xüsusi əhəmiyyət kəsb edən cəhət isə ingilis mahudunun bu bazara ixracının durmadan artması idi. Belə bir sual ortaya çıxır: nə üçün məhz Levant XVII əsrin birinci yarısında ingilis mahudunun istehlakının əlverişli bazarına çevrilir? Axı Böyük Britaniya mahudçuları bu dövrdə dünyanın hər yerində: Afrikada, Hindistanda, Yaponiyada, Molukka adalarında yeni bazarlar axtarışında idilər. Amma Hindistana mahud ixracı Levant ixracın heç yarısına da bərabər deyildi, halbuki Ost-Hind ticarəti həcmində görə daha böyük idi (6, s.78-79). Lakin heç bir bazar bu sahədə Levantı ötə bilməmişdi. Bunu belə bir faktla izah etmək olar ki, Levantda məhz o əmtəə məşhur idi ki, ingilis sənayesində daha böyük həcmdə istehsal olunurdu və ənənəvi bazarlarda geniş istehlaka malik deyildi. Söhbət daha aşağı keyfiyyətli hazır «geniş» mahuddan gedir.

İngilis parçaları içərisində adı çəkilən mahud növü Levantın iqlim şəraitinə ən uyğun gələn idi. Xüsusilə bu, Kiçik Asiyanın və Şimali Suriyanın dağlıq rayonlarına aid idi – kəskin kontinental iqlimi olan bu bölgələrdə qışda isti parçalar, yayda yüngül pambıq və kətan parçalar istifadə olunurdu. Yüngül kazareya və kamvol parçalar isə mülayim, tropik iqlimi olan Qərbi Aralıq dənizi rayonlarında (Livorno), Hindistanda Qvineyada istehlaka malik idi (4, s.56). Eyni zamanda ingilis tacirləri öz təcrübələrindən də bilirdilər ki, Levantda nə çox ucuz və kobud, nə də çox bahalı parça böyük istehlak tapmır. Keyfiyyətinə görə orta və qiyməti də çox baha olmayan ingilis «geniş» mahudu isə bu bölgədə kütləvi istehlakçıya – ilk növbədə Osmanlı cəmiyyətinin orta və aşağı təbəqələrinə çox gərəklidir. İngilis taciri Con Meyin yazdığına görə, türklər «parçanın bu və ya digər hissəsində qüsurlu tapanda... bizim xristian dinini şübhə altına qoyurdular» (4, s.57). İlk növbədə «geniş» tipli mahud türk ordusunun tələbatını ödəyirdi.

İngilis mahudunun Levant bölgəsində şöhrətinin daha bir səbəbi onun Fransa və Venesiya istehsalı olan parçalarla müqayisədə ucuz olması idi. Məsələn, İstanbul bazarında bu dövrdə Venesiya

mahudunun qiyməti 25 funt sterlinq olduğu halda, eyni keyfiyyətli ingilis mahudunun qiyməti cəmi 18 funt sterlinq idi (7, s.97). Qiymətdəki bu fərq ilk növbədə onunla əlaqədar idi ki, ingilis mahudçuları – istər xırda sənətkarçılar, istərsə də sahibkarlar – daha əlverişli şəraitdə idilər, nəinki onların rəqibləri. Çox zəngin xammal bazarı, torpaqsızlaşmış kəndlilər, ucuz işçi qüvvəsi, istehsalın kapitalist formalarının daha yüksək inkişaf səviyyəsi ingilis mahud sənayesinin əsas keyfiyyətləri kimi hələ müasirləri tərəfindən qeyd olunurdu (7, s.91).

İngilis mahudunun müqayisə olunacaq dərəcədə ucuzluğu onun Levanta aparılması xərclərinin az məsrəfləri ilə də izah olunmalıdır: məsələn, bu dövrdə ingilis tacirləri üçün donanma məsrəfləri yükün ümumi dəyərinin 23-27%-i, fransızlar üçün – 45%-i idi (19, s.78). İngiltərədə gəmiqayırma işinin yüksək inkişaf səviyyəsi, ingilis gəmilərinin böyük tutumu və manevr etmə qabiliyyəti buna imkan verirdi. Beləliklə, Levantda ingilis parçalarının uğur qazanması ingilis sənayesinin inkişaf meyillərini də əks etdirirdi. Levantda «geniş» mahuda tələbatın artması ingilis tacirləri üçün onun ixracını mənfəətli etmişdi. 1596-cı ildə ingilis səyyahı Monson yazırdı ki, ingilislər Osmanlı imperiyası ərazisində «müxtəlif rəngli və növlü karazeyanı az miqdarda gətirirlər, halbuki Venesiya onu daha çox ixrac edir» (4, s.57).

Aydın məsələdir ki, Levantda ingilis parçalarının geniş istehlak bazarlarının artması mahud istehsalını da genişləndirirdi. 1621-1623-cü illərdə baş verən böhranın ləğvində Levant ticarətinin rolunu yuxarıda qeyd etdik. Eyni zamanda Levant bölgəsinə geniş ixracat mahud istehsalı rayonları arasında nisbəti və onun coğrafiyasını da dəyişirdi. XVII əsrin əvvəllərində Levant üçün «geniş» mahud ixracatçısı Seffolk idisə, 20-ci illərdən başlayaraq onu qərb qraflıqları sıxışdırmağa başlayır. Bunun ilkin səbəbi Seffolkda mahud istehsalı üçün şəraitin pisləşməsi oldu, Qərbdə isə, əksinə, yüksək keyfiyyətli yunun çoxluğu, yeni növ parça istehsalının başlanması, daha ucuz işçi qüvvəsi əlverişli şərait yaratmışdı. Levant tacirlərinin Seffolk məhsullarından imtina etməsi isə, öz növbəsində, onun sonrakı tənəzzülünü, istehsalçıların miqrasiyasını və kapitalın Qərbə və Yorkşirə axmasını doğururdu – Yoltşirdə və Qlosterşirdə toxuculuq istehsalı artırdı.

XVII əsrin birinci yarısında Levant bölgəsinə ingilis ixracatında mahud yeganə əmtəə deyildi. Bu rayonda qurğuşun da böyük tələbatla malik idi. İngiltərə isə Kornuolda və Devonşirdə qurğuşun mədənlərinə sahib olub o dövrün dağ-mədən sənayesində öncül yerlərdən birini tuturdu. İllik qurğuşun hasilatı 1,2 mln. funt idi ki, onun 70 %-i xaricə ixrac olunurdu (5, s.176-177). XVII əsrin 20-ci illərində Levanta ingilis qalayının illik 1/3-i – 200-250 min funt ixrac olunurdu (5, s.177). İngilis ixracatının bu maddəsinin Türkiyə üçün əhəmiyyəti ilk növbədə onunla izah olunur ki, qalay top əridilməsində geniş istifadə olunurdu. Qalayla yanaşı, İngiltərə Levanta qurğuşun, polad, civə, miss, də ixrac edirdi ki, bu da, heç şübhəsiz, İngiltərədə onların hasilatının genişlənməsini şərtləndirirdi.

Levanta ixrac olunan ingilis malları içərisində silah və barıt da əhəmiyyətli yer tuturdu. Daim müharibə aparən Osmanlı imperiyası üçün İngiltərə onun ordusunu və donanmasını silahla təmin edən tək-tük ölkələrdən idi. İngilis Tomas Şerli XVII əsrin əvvəllərində xəbər verirdi ki, Türkiyəyə yalnız ingilislər böyük həcmdə barıt və başqa hərbi sürsat ixrac edirdilər (4, s.60). Türk donanması çox vaxt ingilis barıtının ixracından asılı olurdu ki, bu da həmin dövrdə illik 50 min funta bərabər idi (8, s.146). İngilis barıtı öz ucuzluğuna görə də Türkiyədə böyük tələbatla malik idi. Ədalət naminə demək lazımdır ki, Ost-Hind kompaniyasının da bu ixracatda böyük rolu var idi.

Parça, metal və silahla yanaşı, XVII əsrin birinci yarısında ingilislər Levantda dovşan dərisi, kəndir, Şimali Avropadan və Rusiyadan reeksport olunan dəri, kürü və xəz də ixrac edirdilər (2, s.326). Bütün bu mallar Şərqi Aralıq dənizi bölgəsi ilə Avropanın ticarətinin ənənəvi malları idi. XVII əsrin 20-ci illərindən etibarən bu bölgəyə İngiltərədən böyük miqdarda Hind malları da (xüsusilə ədviyyat – ildə 79 min funt) ixrac olunmağa başlayır; Amerikadakı müstəmləkələrdən isə Levanta tütün gətirilirdi. Lakin ingilis ixracatının 60 %-i yenə də toxuculuq məmulatlarının, 25 %-i isə qalayın payına düşürdü (XVII əsrin əvvəlləri üçün) (9, s.326).

Beləliklə Levant bir istehlak bazarı olaraq ingilis sənayesinin inkişafında böyük rol oynayırdı. Öz növbəsində, Levanta ingilis ixracatı Türkiyə üçün getdikcə böyük əhəmiyyət kəsb etməyə başlayır. Əgər Levanta mal ixracı ingilis sənayesinin və yekun olaraq kapitalist ukladının inkişafına təkan

verirdisə, Levant ticarətinin inkişafı ilə İngiltərənin iqtisadi həyatında Levantdan gətirilən mallar da əhəmiyyətli yer almağa başlayır. XVII əsrin birinci yarısında Levant ölkələrindən İngiltərəyə və digər Avropa ölkələrinə ənənəvi Şərq malları gətirilirdi. Hələbdən və İstanbuldan – boyaq maddələri, Moreyadan, Rodosdan – zeytun yağı, Suriya və Livandan – kvas, skipidar, şərab ixrac olunurdu. Levant şərabları içərisində İngiltərədə xüsusilə dəyərləndirilən Kritdən böyük miqdarda – ildə 2 mln. litrədək ixrac olunan Malvaziya şərabları idi (4, s.62).

XVII əsrin birinci yarısında ingilis ticarətində ipək və pambıq da əhəmiyyətli yer almağa başlayır. Həmin dövrün şəraitində Levant Azərbaycan (Şirvandan) və Gilandan ipəyin Avropaya aparılması üçün əsas bazar idi (3, s.83-90). Aşağı keyfiyyətli xam ipək isə Yunanıstandan, Kiçik Asiyadan, Xios, Rodos və Kipr adalarından aparılırdı. Əgər xam ipək İngiltərəyə təkcə Levantdan yox, İspaniyadan, İtaliyadan və Hindistandan da gəlirdisə, XVII əsrin birinci yarısında pambıq yalnız Levantdan ixrac olunurdu. Əsas pambıqçılıq rayonları Qərbi Anadolu, arxipelaq adaları, Kipr, Suriya və ümumiyyətlə bütün Levant (Misir istisna olmaqla) idi.

Beləliklə, İngiltərənin Levantda ticarəti ölkənin iqtisadi həyatında əhəmiyyətli rol oynamışdır. Əgər Levanta ixrac müəyyən mərhələdə ingilis sənayesinin tələbləri ilə şərtlənmişdisə, idxalatı onun kapitalist yolu ilə inkişafında güclü stimül və mühüm şərt olmuşdur.

Bütün qeyd etdiyimiz faktlar, o cümlədən statistik rəqəmlər də bu fikri sübut edir. Lakin erkən Stüartların dövründə İngiltərənin Levant bölgəsində iqtisadi fəaliyyəti nə qədər aktiv idisə, diplomatik-siyasi fəaliyyəti bir o qədər passiv idi (6, s.78-84). Bu passivliyi isə tarixçilər təkcə Ost-Hind kompaniyasının təşkili ilə deyil, həmçinin Stüartların Avropa siyasəti ilə də sıx bağlayırlar (6, s.81-85). Bu dəyişikliklərin kökündə isə ilk növbədə İspaniya ilə barışıq dururdu. 1604-cü ilin avqustunda sülh müqaviləsi bağlayan I Yakov parlamentdə çıxışında elan etmişdi ki, İspaniya ilə mübarizə yalnız hökmdarların qarşdurması olmuşdur (6, s.81). Aydın məsələdir ki, İspaniya ilə münasibətlərin normallaşması səbəbi Yelizavetanın vəfatı ilə bağlı deyildi. Hələ onun sağlığında ispanlarla barışıq yolları axtarırdılar. I Yakov isə mütləqiyyətin mənafeyini güdərək İspaniya ilə danışıqları başa çatdırdı və Gereford, Uels kimi katolik zadəganlığı tərəfinə çəkə bildi. Stüartların ispanyonlu siyasəti isə Levantdakı siyasəti dəyişdi. İngiltərənin Türkiyə ilə münasibətləri nəinki passivləşdi, hətta düşmənçilik səviyyəsi aldı. I Yakov açıq şəkildə bildirirdi ki, onun «türk sultanı ilə heç bir ümumi işi ola bilməz» (6, s.81). İspaniya ilə barışan və ümumiyyətlə İspaniyanın beynəlxalq aləmdə üstünlüyünə son qoyan ingilis mütləqiyyəti üçün Türkiyə ilə diplomatik və hərbi artıq əməkdaşlıq əhəmiyyətli deyildi. Hətta bu dövrdə Stüartlar çox tez-tez antitürk koalisiyası təşkil etmək çağırışları ilə çıxış etməyə başlayırlar.

Beləliklə, Stüartların İspaniya siyasəti Levantda ingilis mütləqiyyətinin siyasətinin dəyişməsinə müəyyənləşdirdi. İspaniya ilə barışma Osmanlı imperiyası ilə hərbi tərəfdaşlığa ehtiyac olmadığını sübut etdi. İngilis mütləqiyyətinin xarici siyasətində ispan təsirinin güclənməsi İngilis-Osmanlı münasibətlərinin pozulması ilə nəticələndi. Bu səbəbdəndir ki, Levantda erkən Stüartların siyasəti XVI əsrin son rübü - XVII əsrin əvvəllərində qazanılmış siyasi mövqelərin zəifləməsinə gətirib çıxardı. İngiltərə-Osmanlı münasibətləri zəiflədikcə, fransız mütləqiyyətinin Türkiyə ilə əməkdaşlığı genişləndi. Beynəlxalq aləmdə baş verən dəyişikliklər, ələxüsus Avropada iri miqyaslı münaqişənin – Otuzillik müharibənin (1618-1648) başlanması bir müddət «Türkiyə problemi»ni arxa plana keçirdi və İngiltərənin də antitürk çağırışları reallaşmadı.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Капитуляции, или привилегии, пожалованные турецким султаном английским купцам для торговли в Османской империи. // В кн.: Англия в эпоху абсолютизма. Статьи и источники. М., 1984, с.20-23
2. Письмо Елизаветы турецкому султану, рекомендующее Харборна в качестве посла. // В кн.: Англия в эпоху абсолютизма. Статьи и источники. М., 1984, с.25-26

3. Ахмедов Б.А. Идеи раннеколониальной политики и Левантийская торговля в художественно-полемической литературе Англии (конец XVI-нач.XVII вв.) // В сб.: Древний и средневековый Восток и Средиземноморье. Баку, 1989
4. Осокин Г.М. Торговля Англии с Левантом и развитие английской промышленности в первой половине XVII века. // Проблемы разложения абсолютизма и генезис капитализма в Англии. Горький, 1980
5. Мещерякова Н.М. Основные черты генезиса капитализма в промышленности Англии XVI - первой половины XVII в. // Проблемы генезиса капитализма. М., 1978
6. Осокин М.Г. Политика Англии в Леванте при первых Стюартах. // Проблемы истории античности и средних веков. М., 1979
7. Штокмар В.В. Экономическая политика английского абсолютизма в эпоху его расцвета. М., 1962
8. Мещерякова Н.М. О промышленном развитии Англии накануне буржуазной революции XVII в. // Советское востоковедение. М., 1955, № 7
9. Восточные источники по истории народов Юго-Восточной и Центральной Европы. М., 1969, т.2
10. Гасанзаде Д. Торговые центры Восточного Средиземноморья и некоторые вопросы взаимоотношений Англии с Сефевидским государством (конец XVI – нач. XVII вв.). // В сб.: «Древний и Средневековый Восток и Средиземноморье.» Баку, 1989
11. Данциг Б.М. К вопросу о капитуляциях на Ближнем Востоке. // Народы Азии и Африки, М., 1971, № 3
12. Ивонин Ю.Е. Становление европейской системы государств. Англия и Габсбурги на рубеже дух эпох. Минск, 1989
13. Ивонин Ю.Е. У истоков европейской дипломатии нового времени. М., 1984
14. История дипломатии. М., 1959, т.1
15. История стран зарубежной Азии в средние века. М., 1970
16. Капитуляции, пожалованные Елизавете, королеве Англии (1601 г.). // В кн.: Англия в эпоху абсолютизма. Статьи и источники. М., 1984, с.27-30
17. Махмудов Я.М. Взаимоотношения государств Аккоюнлу и Сефевидов с западноевропейскими странами. Баку, 1991
18. Мэн Т. Богатство Англии во внешней торговле. В кн.: Меркантилизм. М., 1935
19. Олтаржевский В.П. и др. Английская Ост-Индская компания в XVII в. Иркутск, 1988
20. Олтаржевский В.П. Из истории английской Ост-Индской компании в первой половине XVII в. Иркутск, 1971
21. Османская империя и страны Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы в XVI в. М., 1998, т.1
22. Тарле Е.В. Очерки истории раннеколониальной политики западноевропейских государств (конец XV-нач.XIX вв.). М., 1965
23. Цыпурина Г.И. Английская дипломатия в Османской империи во второй половине XVI в. // В кн.: Англия в эпоху абсолютизма. Статьи и источники. М., 1984
24. Цыпурина Г.И. Торговля Англии с Левантом во второй половине XVI в. // В кн.: Англия в XV-XVII вв. Горький, 1976, вып.3
25. Цыпурина Г.И. Торговля Англии со странами Африки и Левантом во второй половине XVI в.- Автореф... к.и.н. М., 1974
26. Штокмар В.В. История Англии в средние века. Л., 1973
27. Яброва М.И. Очерки истории колониальной экспансии Англии в эпоху первоначального накопления. Саратов, 1966

СЕВИНДЖ ЗЕЙНАЛОВА
*Старший преподаватель Бакинского
Государственного Университета*
E-mail: sevinc_zeynalova@hotmail.com

ЛЕВАНТИЙСКАЯ ПОЛИТИКА РАННИХ СТЮАРТОВ

Западноевропейские страны были заинтересованы в поддержании традиционных отношений с Левантом. Эти отношения имели и самостоятельное политическое значение. В этом аспекте английская политика вела не только торговую, но и дипломатическую борьбу за этот регион. Борьба за влияние в Османской империи, в том числе в Средиземноморье обострило международное соперничество в XVI-XVII вв. Стюарты, пришедшие к власти в 1603 году, продолжили экономическую политику Тюдоров. Но военная и дипломатическая политика Стюартов в Леванте существенно отличалась от своих предшественников, что привело к середине XVII века ослаблению позиций Англии в этом регионе.

SEVINJ ZEYNALOVA
Senior lecturer of Baku State University
E-mail: sevinc_zeynalova@hotmail.com

LEVANTINE POLICY OF THE EARLY STUARTS

Western European countries were interested in maintaining the traditional relations with the Levant. These relations had independent political significance. In this respect, British policy led not only trade but also diplomatic struggle for the region. The struggle for influence in the Ottoman Empire, including the Mediterranean, intensified international competition in XVI-XVII centuries. The Stuarts, who came to power in 1603, continued the economic policy of the Tudors. But military and diplomatic policy of the Stuarts in the Levant was significantly different from its predecessors, which led to the weakening of the Britain in this region in the mid of XVII century.

Rəyçi: t.e.n., dosent Y. H. Gözəlova, t.e.d. M.B. Fətəliyev
BDU Tarix fakültəsi «Qədim dünya və orta əsrlər tarixi» kafedrasının 8 sentyabr 2010-cu il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol №1)